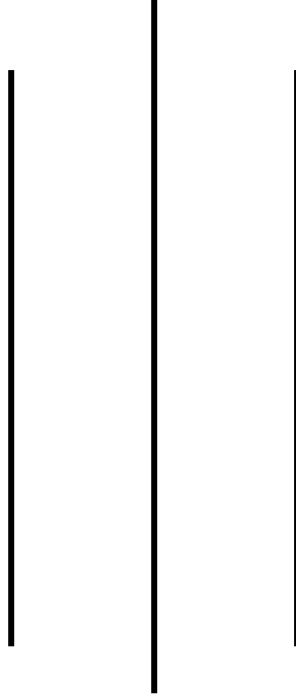

लेटाड नगरपालिका
लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति

पारित मिति:- २०८१/०५/०४

लेटाड नगरपालिका
मोरङ

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिकसमावेशीकरण नीति, २०८१

नगर कार्यपालिकाबाट मिति २०८१।०५।०४ मा स्वीकृत भएको लेटाङ नगरपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति २०८१ स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ बमोजिम सार्वजनिक जानकारीको लागि देहाय बमोजिम प्रकाशन गरिएको छ।

लेटाङ नगरपालिका, मोरङ

विषयसूची

खण्ड १ : लैंगिक समनता तथा सामाजिक समावेशिकरण नीति

- १.१ परिचय
- १.२ विधिकालीन सोच
- १.३ लक्ष्य
- १.४ दधदेश्य
- १.५ प्रमुख नीतिहरु
- १.६ रणनीति
- १.७ कार्यनीति

खण्ड २ : लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीतिको कार्यान्वयन तथा अनुगमन

- २.१ लैससास नीति को कार्यान्वयन
 - २.१.१ लैससास मूल प्रवाहिकरणका लागि संस्थागत संयन्त्र
 - २.१.२ साभेदार एवं समन्वय
- २.२ लैससास को अनुगमन र प्रतिवेदन
 - २.२.१ लैससास शाखा
 - २.२.२ लैससास कार्यान्वयन समिति
 - २.२.३ सुपरीवेक्षण र अनुगमन समिति
 - २.२.४ वडा स्तरीय समिति
 - २.२.१ सहयोगि एवं साझेदार निकायको भुमिकि

संक्षिप्त शब्दावली

एयोतस	एकिकृत योजना तर्जुमा समिति
नपा	नगरपालिका
जिसस	जिल्ला समन्वय समिति
लैससास	लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण

CEDAW महिला विरुद्धका सबै प्रकारका हिंसा निमूल पार्ने सन्धि (Convention on the elimination of ALL forms of Discrimination against Women)

CRC बाल अधिकार महासन्धि (Child Rights Resercations)

DPMAS जिल्ला गरिवी अनुगमन तथा विश्लेषण प्रणाली (District Proverty Monitoring and Anylysis System)

NPC राष्ट्रिय योजना आयोग (National Planning Commission)

PMAS गरिवी अनुगमन तथा विश्लेषण प्रणाली (Provery Monitoring and Analysis System)

PMIS गरिवी अनुगमन सूचना प्रणाली (Provery Monitoring and Analysis System)

SWAP क्षेत्रगत निक्षेपण नीति (Sector Wide Approach)

अध्याय १: लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशिकरण नीति

१.१ परिचय

नेपालको संविधान, २०७२ को भाग ३ मा मौलिक हक सम्बन्धि व्यवस्था गरीएको छ । मौलिक हकको भाग १६ मा सबैलाई सम्मान पूर्वक बाचनपाउनेहकको व्यवस्था गरीएको छ । धारा १५ मा समानताको हक, धारा ३८ मा महिला हक को व्यवस्था गरीएको छ । जस अनुसार सबै नागरिकलाई समान व्यवहार गरीने र कुनै पनि आधारमा भेदभाव गरीने छैन ।

त्यसै गरी नेपाल राज्यले अबलम्बन गरेका नीतिहरूको व्यवस्था धारा ५१ मा गरेको छ । धारा ५१ कोज मा सामाजिक न्याय र समावेशीकरणको नीति अवलम्बन गरेको छ । तर सामाजिक वा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएका महिला, दलित, आदिवासी) आदिवासी जनजाति, मधेशी, थारू, मुस्लिम, उत्पीडित वर्ग, पिछडा वर्ग, अल्पसंख्यक, सीमान्तीकृत, किसान, श्रमक, युवा, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, लैंगिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, अपांगता भएका व्यक्ति, गर्भावस्थाका व्यक्ति, अशक्त वा असहाय, पिछडिएको क्षेत्र र आर्थिक रूपले विपन्न खस आर्य लगायत नागरिकको संरक्षण, सशक्तीकरण वा विकासका लागि कानून बमोजिम विशेष व्यवस्था गर्न रोक लगाएको मानिने छैन । यसबाट नेपालमा वर्तमान समय समाजमा पछाडी परेका र पारीएका वर्ग रहेको र उनीहरूको उत्थानका लागि विशेष विकास कार्यक्रमको आवश्यकता रहेको स्पष्ट देखिन्छ । समाजमा पिछडिएका वर्ग एवं समुदायले समाजबाट विभेद भोगि रहेकोले सोको विकास र उत्थानका लागि समानता र समावेशीकरणको नीति निमार्ण गरी सोका आधारमा रणनीति बनाई कार्यक्रम निमार्ण गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

नेपाल एक बहुजातीक, बहुभाषिक, बहुधार्मिक एवं बहसास्कृतिक देश हो । प्रत्येक समुदाय र जातजातीहरूको समानुपातिक सन्तुलीत र न्यायसंगत प्रगती हुन सकेमात्र मुलुका दिगो शान्ति, विकासको प्रत्याभुति हुन्छ । नेपाली समाजमा विद्यमान अवस्था लैंगिक, जातिय असमानता विभेदयुक्त व्यवहार र मान्यता, महिला हिंसा, महिला शोषण तथा उत्पीडन, गरिबी आदि जस्ता विसंगतीहरूलाई निरुत्साहित गर्न नेपाल सरकार द्वारा राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरमा लैंगिक समानता र समावेशिकरणको पक्षमा अभिव्यक्त विभिन्न प्रतिबद्धतालाई निरन्तरता दिन सरकार, गैर सरकारी क्षेत्र, निजी क्षेत्र, तथा नागरिक समाज एवं दातृ निकायका पहलमा उल्लेख्य कार्य भएका छन् । नेपालको संविधान, २०७२ को निर्देशक सिद्धान्त, मौलिक हकमा उल्लेख्य व्यवस्था अर्न्तगत पिछडिएका महिला, दलित, आदिवासी, आदिवासी जनजाति, मधेशी, थारू, मुस्लिम, उत्पीडित वर्ग, पिछडा वर्ग, अल्पसंख्यक, सीमान्तीकृत, किसान, श्रमिक, युवा, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, लैंगिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, अपांगता भएका व्यक्ति, गर्भावस्थाका व्यक्ति, अशक्त वा असहाय, पिछडिएको क्षेत्र र आर्थिक रूपले विपन्न खस आर्य लगायत नागरिकको संरक्षण, सशक्तीकरण वा विकासका लागि विशेष कार्यक्रम निमार्ण गर्न खुल्ला गरेको छ । नेपालको संविधानको धारा २९६ को उपधारा १ को प्रयोग गरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ निमार्ण गरी संविधान बमोजिम स्थानीय सरकारको अधिकारको कार्यान्वयन गर्ने तथा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बीचको सहकारीता, सहअस्तीत्व एवं समन्वयलाई प्रवर्धन गर्दै जनसहभागिता, उत्तरदायित्व, पारदर्शिता, सुनिश्चित गरी गुणस्तरी सेवा प्रदान गर्नका लागि व्यवस्था गरीएको छ ।

स्थानीय सरकारले संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त विनियोजित रकमको खर्च सशर्त भए सो अनुसार गर्ने र ढिक्का प्राप्त भएमा सो को योजना तर्जुमा प्रक्रियाको माध्यमबाट आवश्यकता अनुसार खर्च गर्ने अधिकार अनुसार स्थानीय स्तरबाट तयार गरीने कार्यक्रममा समेत उच्च प्राथमिकताका साथ नीति निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने क्षेत्राधिकार स्थानीय तहमा रहेको कारण स्थानीय तहको आफै नीति हुनपर्ने देखिन्छ । जसको प्रतिफल लैंगिक समानता, र सामाजिक समावेशिकरणका मुद्दालाई प्राथमिकतामा राखि सम्बोधन गरीएको छ । नेपालमा विगत तीन दशकदेखि क्रमिक रूपमा नीतिगत परिवर्तन र नीतिगत सुधारहरू भएका छन् । महिला, बालबालिका र पछाडी परेका वर्गको विकासमा नेपाल सरकार दातृ निकाय र समाजका अन्य निकायहरूले उल्लेख्य कार्य सम्पन्न भएता पनि उल्लेख्य सुधारको अभै आवश्यकता देखिन्छ । अब पनि यी वर्गहरूको मानव विकास सूचकांक र राजनैतिक, आर्थिक पहुँच र शिक्षा एवं रोजगारका क्षेत्रमा अवस्थामा सुधार आउन सकेको छैन । संघिय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशिकरणका लागि सबै मन्त्रालय, स्थानीय तहमा एकै किसिमको नीति हुनुपर्ने आवश्यकता महसुस गरेको छ । स्थानीय तहको नेतृत्वमा अन्य गैर सरकारी, निजी क्षेत्र, नागरीक समाज र अन्य साझेदार निकायहरूले समन्वयात्मक रूपमा नीति कार्यान्वयनमा साझेदारी गर्नेछन् । जसले कार्यक्रममा दोहरोपन नआई प्रभावकारी रूपमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सहज हुनेछ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा व्यवस्था भए अनुसार स्थानीय सरकार वा नगरपालिका सरकारले ऐनको परिच्छेद ६ योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनको दफा २४ को उपदफा १ मा व्यवस्था भए अनुसार आफ्नो नगरपालिको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत विषय क्षेत्रगत मध्यकालीन र दिर्घकालीन विकास योजना बनाई लागु गर्नेछ । उपदफा २ मा अनुसार नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य उद्देश्य र समय सिमा र प्रक्रियासंग अनुकूल हुने गरी सुशासन र लैंगिक तथा सामाजिक समावेशिकरण जस्ता अन्तर सम्बन्धित विषयलाई प्रार्थमिकताका साथ ध्यान दिनु पर्नेछ भने उपदफा ३ मा प्राथमिकता दिनुपर्ने योजना मध्ये महिला, बालबालिका र पिछडिएको क्षेत्र, समुदाय र वर्गलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्नेछ । लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशिकरण अभिवृद्धि हुने खालका कार्यक्रम समावेश गरी कार्यक्रमको रणनीतिको योजना तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

१.२ दिर्घकालिन सोच

जातीय, क्षेत्रीय एवम् लैंगिक भेदभाव मुक्त, न्यायपूर्ण र समतामुलक समाजको निर्माण ।

१.२ लक्ष्य

लैंगिक एवं सामाजिक समता मुलक विकासको माध्यमबाट समतामुलक समाजको निर्माण गरी आर्थिक अवस्थामा सुधार गरी गरिवी न्युनिकरण गर्ने ।

१.४ उद्देश्य

- ❖ नगरपालिका अर्न्तगतका शाखा एवं मातहतका निकायहरूमा संस्थागत एवं कार्यक्रमगत रूपमा लैंगिक तथा सामाजिक समावेशिकरणका विषयमा संवेदनशील हुन प्रेरित गर्ने ।
- ❖ महिला, दलित, आदिवासी, जनजाति, उत्पीडित वर्ग, पिछडा वर्ग, अपांगता, जेष्ठ नागरीक, अल्पसंख्यक, हरूको आवश्यकता एवं अवस्था प्रति अझ बढी सम्बेदनशिल, उत्तरदायि एवं जवाफदेही रहन सरोकारवालको क्षमता विकास गर्ने ।

- ❖ स्थानीय तहको बिकासमा महिला, दलित, अल्पसंख्यक, किसान, श्रमिक, युवा, बालबालिका हरुको क्षमता बिकास गरी बिकास प्रक्रियामा अर्थपूर्ण र सक्रिय सहभागिता गराई समान र समावेशि बिकास प्रक्रियालाई सुनिश्चित गर्ने ।
- ❖ सरोकारवालाहरु लाई आवश्यकता पहिचान, बार्षिक एवं आवधिक योजना निर्माण, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा कार्यान्वयन र अनुगमन गर्दा लैंगिक एवं सामाजिक समावेशिकरणका विषय प्रति संवेदनशिल, जवाफदेहि एवं उत्तरदायि हुन अभिप्रेरित गर्ने ।
- ❖ लैंगिक एवं सामाजिक समावेशि उत्तरदायि अवधारणालाई स्थानीय निकाय, नगरपालिका ले संस्थागत एवं कार्यक्रमगत रुपमा समावेश गरि सञ्चालित आयोजना र कार्यक्रममा सुनिश्चित एवं प्रभावकारी रुपमा लागु गर्ने ।
- ❖ स्थानीय योजना तर्जुमा प्रक्रियालाई लैंगिक संवेदनशिल बनाउन लैंगिक संवेदनशिल बजेट तर्जुमा (Gender Responsive Budgeting) लाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने ।
- ❖ यो नीति तथा रणनीतिको कार्यान्वयनले लैंगिक समानता र समावेशिकरण लाई नगरपालिकास्तरमा कार्यक्रम लाई दिगो रुपमा मूल प्रवाहिकरण गर्न मदतगर्नेछ ।

१.५ प्रमुख नीतिहरु

- ❖ सामाजिक एवं बिकास प्रक्रियामा पछाडी परेका र पारीएका वर्ग, समुदाय र क्षेत्रको बिकासका लागि कार्यक्रम कार्यान्वयन गरी समानुपातिक बिकास गरीनेछ ।
- ❖ बिकास लाई सामाजिक समावेशि एवं लैंगिकिकरण गर्दै लगितेछ ।
- ❖ महिला, बालबालिका, आदिवाशी, दलित, पिछ्छडिएको वर्ग, अपांगता, एवं लैंगिक अल्पसंख्यक Sexual Gender Minority-LGBTIQ) एवं विपन्न वर्गको सशक्तिकरण गर्दै लगितेछ ।
- ❖ बिकास निर्माण एवं नीति निर्माणमा महिला, बालबालिका, आदिवासी, दलित, पिछ्छडिएको वर्ग एवं विपन्न वर्गको समानुपातिक एवं अर्थपूर्ण सहभागिताका लागि कार्य गरीनेछ ।
- ❖ महिला, बालबालिका, आदिवाशी, जनजाती मानवाधिकारका क्षेत्रमा नेपालले अनुमोदन गरेका संयुक्त राष्ट्र संघीय एवं अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता एवं घोषणापत्रका प्रावधानहरु प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने ।
- ❖ बिकास निर्माण तथा मानवीय कार्यहरुको सम्पादन गर्दा लैससासलाई मुख्य विषयका रुपमा अनिवार्य समावेश गर्ने ।
- ❖ माहामारी, आपतकालीन अवस्था, प्राकृतिक प्रकोप, प्रकोप पूर्वतयारी एवं उद्धार कार्यमा लैससासको पक्ष लाई समेत कार्यान्वयन गर्ने ।
- ❖ नगरपालिकाबाट सञ्चालित कार्यक्रम र आयोजनाहरुमा सामाजिक एवं लैंगिक परीक्षणको व्यवस्था गर्ने ।
- ❖ लैंगिक उत्तरदायि बजेटलाई संस्थागत गर्ने ।
- ❖ लैंगिक समानता र महिला सशक्तिकरण का कार्यहरु सञ्चालन गर्ने ।
- ❖ लैंगिक समानता र उत्तरदायित्व मापन गर्न कार्यक्रमको निर्माण र कार्यान्वयनमा लैंगिक रुपान्तरण विधिको प्रयोग गर्ने ।
- ❖ समाजमा विद्यमान हानीकारक प्रचलनहरु (बाल विवाह, लिंग मा आधारित पहिचान, शारीरिक एवं लैंगिक हिंसा (SGBV), अन्य समाजमा विद्यमान रुढीवादी विश्वासहरु)

- न्यूनीकरण का लागि सामाजिक व्यवहार कार्यनीति को निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- ❖ बालिका किशोरी विकास कार्यक्रमलाई महत्वका साथ संस्थागत गर्ने ।
- ❖ नगरपालिका र मातहतका निकायहरूले कुनै पदमा नियुक्ति गर्दा समावेशी एवं आरक्षणको प्रक्रिया लाई नियमन एवं कार्यान्वयन गर्ने । जसका लागि लोक सेवा आयोग संघ सरकार र प्रदेश सरकारको नीति लाई आधार मान्ने ।
- ❖ नगरपालिकाले संरचना निर्माण गर्दा लैंगिक एवं अपांगता मैत्री संरचना निर्माण प्रक्रिया लाई संस्थागत गर्ने ।
- ❖ नगरपालिको प्रशासनिक र विकास कार्यको कार्यान्वयनका कोही पछाडी नपरोस नीतिको (NO one Behind Policy) अबलम्बन गर्ने ।

१.६ रणनीतिहरू

लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशिकरण मूलप्रवाहिकरणका लागि अलग्गै कार्य गरेर सम्भव छैन । यसको लागि विकेन्द्रिकृत शासन प्रणाली, संस्थागत संयन्त्रको आवश्यकता र प्रभावकारी सेवा प्रवाह को आवश्यकता पर्दछ । । लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशिकरण (लैससास) लाई सम्बोधन गर्न विकेन्द्रिकरण, सहभागितात्मक विकास र बहसका माध्यमबाट कार्यान्वयन गर्न सकिन्छ । यस रणनीतिमा नगरपालिको कार्यक्रम, समग्र संरचना र कार्यक्रमले सुधार गर्न चाहेका क्षेत्र र कार्य प्रणालीलाई अझ बढी लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशिकरण बनाउन आवश्यक व्यवस्था गरीएको छ ।

यस नगरपालिका मा लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशिकरण का रणनीतिहरू देहाए वमोजिम रहेकाछन् ।

१. नगरपालिका क्षेत्रमा विकास प्रक्रियामा सबै सामाजिक समुहहरूको अधिकाधिक सहभागिता सुनिश्चित गर्ने

खालको संस्थागत संरचना, प्रतिनिधित्व प्रणाली र कार्यक्षेत्रगत शर्त निर्धारण गर्ने ।

२. नगरपालिकाले न्यायोचित रूपमा उपयुक्त वित्तिय स्रोतहरूमा एवं पहुँचमा वृद्धि गर्ने ।

३. नगरपालिकाको वडा र समुदाय क्षेत्रमा लैंगिक तथा सामाजिक विभेद कम गर्न सामुदायिक सचेतना र सशक्तिकरणको निमित्त सामुदायिक संस्थाहरू, महिला, दलित, अपांगता भएका, लैंगिक अल्प संख्यक, बालबालिका, आदिवासी र जनजाती समुहहरूबाट प्रतिनिधित्व हुनु पर्ने र ३३ प्रतिशत महिला सुनिश्चित गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । साथै योजना तर्जुमा र कार्यक्रम कार्यान्वयन मा वन्चितकरणमा परेका समुह र सरोकारवाल सबैको अझ फराकीलो सहभागिता सुनिश्चित गर्न वडा र टोलमा समिति र समुहहरूको व्यवस्था गर्ने ।

४. लैससासका लागि संस्थागत रा व्यक्तिगत क्षमता विकास का क्षेत्र पहिचान गरी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने ।

५. नगरपालिका को सेवा प्रवाह गर्ने संयन्त्र लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशि हुने गरी सुधार गर्ने ।

६. नगरपालिका संग सम्बन्धित विभिन्न नीतिहरूको लैससास का दृष्टिकोणले पुनरावलोकन गर्ने र यसको विकासमा जोड दिने ।

७. केन्द्रीय एवं प्रदेश सरकारबाट कार्यक्रम माग गर्न एवं संचालन गर्न नगरपालिकाको क्षमता विकास गर्ने ।

रणनीति १: नगरपालिका क्षेत्रको विकास प्रक्रियामा सबै सामाजिक समुहहरूको अधिकाधिक सहभागिता सुनिश्चित गर्ने खालको संस्थागत संरचना, प्रतिनिधित्व प्रणाली र कार्यक्षेत्रगत शर्त निर्धारण गर्ने ।

नगरपालिका भित्र रहेका प्रत्येक वडामा र वडा भित्र रहेका प्रत्येक समुदाय र टोलहरूमा वडास्तरीय र समुदाय स्तरबाट टोलस्तरमा रहेका समुह र संस्थाहरूलाई सुदृढ गर्दै लैजाने । वडा भित्र रहेका टोल वा समुदायमा गठन गरीएका सामुदायिक संस्थाहरूको कार्यक्षेत्र वडा भित्र रहेको आफ्नो टोल र समुदायलाई सम्झनु पर्दछ ।

एकाई	संस्थागत सयन्त्र	प्रतिनिधित्व
नगरपालिका	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति	स्थानीय निकाय सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुसार गठन गरिने अनुगमन समिति समितिमा सामुदायिक संस्थाहरू मा महिला, बालबालिका, दलित, आदिवासी, जनजाती, अपांगता भएका सेवाग्राहि, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, गैसस, पत्रकार, सामाजिक, बौद्धिक व्यक्तित्व, स्थानीय सामाजिक कार्यकर्ताहरू, नागरिक समाज, र सरोकारवालाहरूको प्रतिनिधित्वको व्यवस्था मिलाईनेछ ।
नगरपालिका	एकिकृत योजना तर्जुमा समिति	❖ महिला, बालबालिका तथा अन्य बञ्चीतकरणमा परेका समुहहरूको प्रतिनिधित्व को व्यवस्था गकिरने । ❖ महिला संगठन का प्रतिनिधिहरूको प्रतिनिधित्व गीरने प्रक्रिया निर्धारण गर्ने । ❖ गैसस, सामुदायिक संस्था, दलित, आदिवासी, आफ्नो प्रतिनिधि छनौट गरी प्रतिनिधि पठाउने छनौट विधि तयार गरीने छ । ❖ बञ्चीतिकरणमा परेका समुदायहरूको आफ्नो प्रतिनिधि चयन गरी
वडा	सामुदायिक संस्थाहरू	❖ सामुदायिक संस्था वा समुदाय भित्रका बञ्चीतकरणमा परेका विभिन्न समुह र सरोकार वाला मध्ये बाट कम्तीमा ३५ जना सम्मको प्रतिनिधित्व रहेको व्यवस्था गरनेछ । ❖ गैसस, सामुदायिक संस्था,

		दलित , आदिवासी, आफ्नो प्रतिनिधि छनौट गरी प्रतिनिधि पठाउने छनौट विधि तयार गरीनेछ । ❖ सामुदायिक संस्था र टोल मा कम्तीमा ३३ प्रतिशत महिलाको सहभागिता रहने व्यवस्था गरीनेछ । ❖ सामुदायिक संस्थाहरूमा हुने छलफको अध्यक्षता त्यस क्षेत्रको वडा सदस्य को अध्यक्षता मा गरीनेछ । ❖ सामुदायिक संस्थाहरूको क्षेत्र भित्र नपरि छुटन गएकाहरूको प्रतिनिधित्वको व्यवस्था मिलाईनेछ ।
--	--	---

सामुदायिक संस्था र एकिकृत योजना तर्जुमा समितिको कार्यक्षेत्र तपशिल अनुसारको हुनेछ ।

एकाई	कार्यक्षेत्र
सामुदायिक संस्थाहरू	सामुदायिक संस्था तथा सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समितिलाई अनुगमनका लागि संस्थाहरू आफ्नो नगरमा महिला तथा बच्चिकरणमा परेका व्यक्तिको स्थिति जस्तै लैंगिक हिंसामा आधारीत हिंसा, पोषण तथा प्रजनन स्वास्थ्य तथा विभेदयुक्त प्रचलनवारे सुचना प्रदान गर्ने ।
	लैससासको दृष्टिकोणबाट सकारात्मक विभेदको दृष्टि राखि योजनाको कार्यान्वयनमा समन्वय गर्नुका साथै अनुगमन गर्ने ।
	महिला बालबालिका तथा बच्चितमा परेकाहरू कार्यक्रम कार्यान्वयनबाट कार्यक्रम कार्यान्वयनबाट कतीको लाभानित्वत भएकाछन् भनेर अनुगमन गर्ने र वडामा संव्चालन भई रहेका विभिन्न आयोजनाहरूको समन्वयमा सहजकारी भुमिका निर्वाह गर्ने
	लैससास सम्बैदनशिल मापदण्ड एवं प्रक्रियामा आधारीत उपयुक्त प्रार्थामकिकरणको विधिलाई उपयोगमा ल्याउने ।
	योजना प्राथकिकिकरण गर्दा महिला बालबालिका र बच्चिकरणमा परेकाहरूको आवश्यकता र चाहना कतीको समावेश हुन सक्यो हेर्ने ।
	नगरसभाका लागि आफ्ना प्रतिनिधिहरू पठाउने ।
वडाका रहेका बस्ती	वडामा छनौट भएका महिला, बालबालिका र बच्चितमा परेकाहरूका

समुहहरू	योजनाहरूमा समुदायमा रहेका नागरिकहरूसँग खुल्ला छलफल गर्ने ।
	सहभागितात्मक योजना तर्जुमाबाट आएको प्राथमिकता सहितको योजना प्रस्ताव एकिकृत योजना तर्जुमा समितिमा पेश गर्ने । योजना एकिकृत तर्जुमा समितिमा पेश गर्नुपूर्व योजना प्रार्थमिकीकरण गर्दा महिला, बालबालिका बाञ्चितमा परेकाहरूको आवश्यकता र चाहना योजनामा कत्तीको समावेश हुन सकेकोछ छैन हेर्ने । योजना कल्याणकारी खालको मात्र छ वा रणनीतिक आवश्यकता पुरा गर्ने खालको छ । त्यसलाई मध्यनजर गरी प्रार्थमिता निर्धारण गर्ने ।
	नगरपरिषदमा प्रस्तवित योजना र कार्यक्रमहरू एकिकृत समितिले पेश गरे अनुरूप भए नभएको सुनिश्चित गर्ने । सञ्चालित कार्यक्रमको अनुगमनमा सहयोग पुऱ्याउने । अनुगमन गर्दा सञ्चालित कार्यक्रमबाट महिला, बालबालिका र बाञ्चितमा परेकाहरूको कत्तीको लाभान्वित भएका छन् एकिन गर्ने ।
	समुदाय वस्तीस्तरमा समन्वय गरी समुदायका नागरिकहरूलाई सक्रिय सहभागिता गराई उनीहरूको आवाज सुनवाई हुने व्यवस्था मिलाउने ।
	सरकारी निकाय तथा गैरसरकारी निकायका कार्यक्रमहरू लैससास संवेदनशिल बनाउन (Advocay) वकालत गर्ने ।
	कार्यक्रममा दोहरोपन आएमा जनसरोकारका सवालसंग बाझिएमा विभिन्न निकायहरू बीच मध्यस्थाता गराउने ।
	अति आवश्यक क्षेत्र र मानिसका लागि विषयगत निकायहरूबाट सेवाको प्रावधान मिलाउन सहाजकरण गर्ने ।
	सञ्चालनमा रहेका बिकासका गतिविधि र परिचालनमा रहेका गतिविधिहरूको विवरण तयार पार्न सहयोग गर्ने ।
	आर्थिक रूपले गरीव र सामाजिकरूपमा विभेद गरीएका मानिसहरूको पहिचान गर्न सम्पन्नता स्तरीकरण जस्ता विधिहरूको अबलम्बनमा सुनिश्चिता ल्याउने ।
	नगरपालिकाको कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमाका साथै क्षेत्रगत सेवाको व्यवस्थाका लागि उर्पयुक्त तथ्याडड तथा सूचनाहरू जुटाउन वडामा रहेका सामुदायिक संस्थाहरू संग समन्वय गर्ने ।
एकिकृत योजना तर्जुमा समिति	नगरपालिका मा एकिकृत योजना तर्जुमा समिति गठनगर्ने व्यवस्था मिलाईने छ । यस समितिमा समुदाय का विभिन्न वर्गका सदस्यहरूको प्रतिनिधित्व गरिनेछ । यसको जिम्मेवारी निम्न अनुसार हुने छ ।
	नगरपालिकाका विपन्न बर्ग गरिव पछाडी पारिकएका समुदाय एव सरोकारवालाका लागि बजेट छुट्याउन प्रस्ताव गर्ने ।
	❖ योजनाको प्राथमिकता गर्दा महिला, बालबालिका र बञ्चितमा

	परेकाहरुको आवश्यकता र चाहाना कती समावेश हुन सकेको छ छैन हेर्ने । योजनाको प्राथमिकरण गर्दा कल्याणकारीका साथै रणनीति भएकलाई प्राथमिकतामा राख्ने । अति पछाडिएका समुदाय र वर्गका लागि कार्यक्रम र बजेट व्यवस्थाको प्राथमिकता जोडदिने । ❖ लैससासको पक्षबाट योजना समावेश भए नभएको यकिन गर्ने ❖ स्थानिय निकायमा मानिसहरुको आवश्यकता सम्बोधन हुने व्यवस्था मिलाउने । ❖ समावेशि योजना तर्जुमा र प्राथमिकताको क्रम निर्धारण गरिएका योजनाहरु परिषदमा पेश गरिएको सुनिश्चित गर्ने । ❖ लैसासको दुष्टिकोणबाट सकारात्मक विभेदको मान्यता राखि योजनाको तर्जुमा गर्ने । ❖ सहभागितामुलक तवरबाट प्राप्त हुन आएका योजनाहरु प्राथमिकरण गरी सुचिकृत गर्ने । ❖ प्राप्त योजनालाई क्षेत्रगत रुपमा छुट्याई सुचिकृत गर्ने । ❖ नगरपालिकाकले निर्धारण गरेका प्राथमिकिकरण गरी नगरपालिका सिफारिस गर्ने ।
सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति	❖ स्थानिय सरकार सञ्चालन गर्ने बनेको ऐन २०७४ अनुसार संघिय, प्रदेश र स्थानिय तह विचको सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वलाई प्रवद्धन गर्दै जन सहसभागिता, उत्तरदायित्व, पारदर्शिता सुनिश्चित गरि सुलभ र गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्न एव महिला, बञ्चितमा परेका समुहहरु एव सराकार बालहरुको प्रतिनिधित्व गरि समिति तयार गरिनेछ । ❖ यस समितिको कार्यक्षेत्र तपशिशल बमोजिमको रहेको छ । i) लैससासको दुष्टि कोणबाट सकारात्मक विभेदको मान्यता राखि योजनाहरुको कार्यन्वयमा समन्वय एव अनुगमन गर्ने । ii) महिला बालबालिका र बञ्चितमा परेकाहरु कार्यक्रम कार्यान्वयबाट कतीको लाभान्वित भएका छन अनुगमन गर्ने ।

एकीकृत योजना तर्जुमा समितिको (एयोस) बैठक चौमासिक रुपमा बस्नेछ र सो बैठकमा महिला, बालबालका र बञ्चितमा परेका वर्गहरुको हितमा भएका निर्णयहरु अभिलेखमा राखि प्रतिवेदन नगरपालिकामा पेश गरिनेछ ।

रणनीति २: नगर सकारले न्योचित रुपमा उपयुक्त वित्तिय स्रोतहरुमा एवं पहुँचामा बृद्धि गर्ने ।

- ❖ स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा व्यवस्था भए अनुसार महिला, बञ्चितमा परेका समुहहरुलाई केन्द्रमा राखी योजना तर्जुमाका क्रियाकलाप गर्ने र सोको अनुगमनको प्रभावकारीताको मुल्याङ्कन गर्ने ।
- ❖ विभिन्न वर्गको अवस्था विश्लेषण गरी आवश्यकताका आधारमा बजेट व्यवस्था गर्ने ।
 १. लैससास लाई दृष्टीगत गरि बजेटको व्यवस्था गर्ने ।
 २. आवश्यक विश्लेषणका लागि सो अनुसारको फाराम र चेक लिष्ट तयार गरी प्रयोग गर्ने ।
 ३. बजेको व्यवस्था गर्दा आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्ने खालको भए नभएको मापन गर्ने र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।
 ४. सञ्चालित कार्यक्रम र आयोजनाहरुको सुपरीवेक्षण एवं मूल्याकन गर्ने ।
 ५. सहभागितात्मक समिति निर्माण गर्ने जस्मा बाञ्चितमा परेका समुहहरुको प्रतिनिधित्वको सुनिश्चितता गर्ने
 ६. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन अनुसार अनुगमन एवं सुपरीवेक्षण समिति गठन गरी सुपरीवेक्षण एवं मूल्याकन गर्ने ।

रणनीति ३: नगरपालिका र समुदाय क्षेत्रमा लैंगिक तथा सामाजिक बिभेद कमगर्न सामुदायिक सचेतना र सशक्तिकरणको निमित्त सामुदायिक संस्थाहरु, महिला, दलित, बालबालिका, आदिवासी र जनजाती समुहहरु बाट प्रतिनिधित्व हुनुपर्ने र ३३ प्रतिशत महिला सुनिश्चित गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । साथै योजना तर्जुमा र कार्यक्रम कार्यान्वयनमा बन्चितमा परेका समुह र सरोकारवाला सबैको अझ फराकिलो सहभागिता सुनिश्चित गर्न वडा र टोलमा समिति र समुहहरुको व्यवस्था गरीएको छ ।

- ❖ बञ्चितमा परेका नागरिक, सर्वसाधारण नागरिक, महिलाहरुको ज्ञानमा अभिवृद्धि गर्ने ।
- ❖ कार्यक्रम तर्जुमा र अनुगमनमा महिला तथा बञ्चितमा परेका समुहहरुको आवाजको सुनिश्चितताका लागि सक्रिय नागरिकका रुपमा उनीहरुको क्षमता विकास गर्ने ।
- ❖ सरोकारवाला संञ्चाल र प्रतिनिधिमूलक संगठनको क्षमतामा अभिवृद्धि गर्ने ।
- ❖ सामाजिक तथा विद्यमान लैंगिक हिंसा कमगर्न विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरुको सफल प्रयास लाई लागु गर्ने ।

रणनीति ४: लैससास का लागि संस्थागत तथा व्यक्तिगत दुबै थरी क्षमता विकास का क्षेत्र पहिचान गरी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने ।

लैससास उत्तरदायि सेवाका लागि क्षमता विकास गर्ने ।

- ❖ नगरपालिका, विषयगत कार्यालय, विभिन्न समिति तथा सरकारी निकायका कर्मचारीहरुलाई लैससास को मूल अवधारणाबारे प्रशिक्षण दिने ।
- ❖ वडा कार्यालयका प्रमुख, राजनैतिक दलका प्रतिनिधिहरुलाई लैससास अवधारणाबारे अनुशिक्षण प्रदान गर्ने ।
- ❖ अन्तरक्रिया सञ्चालन गर्ने एवं कर्मचारीको क्षमता विकासका लागि पहल गर्ने । कर्मचारीको क्षमता विकासका लागि तपशिला अनुसार प्रयास गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

- ☐● अवधारणागत स्पष्टता : महिला, वञ्चितमा परेको समुह, लैंगिक सम्बन्ध, सामाजिक समावेशीकरण , अपांगता विद्यमान अवरोधको जानकारी गराई सामाजिक प्रक्रियाको विकास गर्ने ।
- ☐● लैससासमा आधारीत बिषलेषण एवं कार्यगर्ने सिप : नीति विश्लेषण, संस्थागत विश्लेषण, कार्यक्रम तथा बजेटको विश्लेषण आदि सीपको विकास बजेट र खर्चको अनुगमन सयन्त्र एवं जवाफदेहिता सम्बन्धि तालिम ।
- ◀● सहभागितात्मक ग्रामिण विश्लेषण विधिको प्रयोग ।
- ▶● कार्यशैली आचरण एवं सहजीकरण सीप ।

समावेशि योजनाका लागि क्षमता विकास तथा महिला एवं बाञ्चितमा परेका समुहहरुको सेवा सुविधा पहचमा वृद्धि गर्ने ।

- ✓ सामाजिक परिचालन र क्षमता विकास गर्ने ।
- ✓ सरकारी र गैरसरकारी निकायको साझेदारी गरी कार्यक्रम, बजेटको व्यवस्थापन गर्ने ।
- ✓ सामाजिक परिचालका लागि केन्द्रीय नीति, निर्देशिका, को प्रयोग गर्ने वा सोको आधारमा नीति निर्देशिका तयार गरी सञ्चालन गर्ने ।

रणनीति ५: नगरपालिका को सेवा प्रवाह गर्ने सयन्त्र लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशि हुनेगरी सुधार गर्ने ।

- योजना प्रक्रिया: नगरपालिका तथा मातहतका निकाय एवं सञ्चालित आयोजना, निजि क्षेत्र, गैरसरकारी क्षेत्रको एकिकृत योजना तयार गर्ने ।
- बजेट स्वीकृति: एकिकृत योजना तयार गर्ने र बजेट स्वीकृत गर्ने ।
- बजेट बाडफाड: लैससासको भावना समेटी महिला र रबञ्चितिकरणमा परेकाहरुका लागि बजेट को व्यवस्थापन गर्ने ।
- आधारभुत सेवा सम्बन्धि संयन्त्र, नगरपालिकाले आधारभुत सेवा प्रदान गर्न समुदायको खण्डीकृत सूचना संकलन र विश्लेषण गरी सोको आधारमा स्वास्थ्य, शिक्षा, खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम उपलब्ध गराउने छ। सोका लागि तथ्याकंको संकलन, विश्लेषण गर्न तथ्याक शाखाको स्थापना एवं नभएसम्मका लागि अन्य कर्मचारी लाई थप जिम्मवारी प्रदान गरी तथ्याकंको लगत तयार गर्ने छ।

रणनीति ६: नगरपालिका संघ सम्बन्धित विभिन्न नीतिहरुको लैससास का दृष्टिकोणले पुनरावलोकन एवं विकासमा जोड गर्ने ।

- विकेन्द्रिकरण र क्षेत्रगत निक्षेपण नीति अनुसार लेखा जोखा गर्दा वञ्चितमा परेका समुहहरुको हरुलाई सम्बोधन गरी रुपान्तरण गर्न सहयोग गर्ने ।
- महिला तथा बाञ्चितमा परेकाको आवश्यकतालाई संबोधन गर्ने ।
- शक्ति संपन्न र वञ्चितमा परेका समुदायहरु वीचको शक्ति समबन्धको रुपान्तरण गर्ने ।
- सामाजिक सुरक्षा नीति को आफ्नो स्थानीय आवस्था अनुसार पुनरावलोकन गरी लागु

गर्ने ।

- नगरपालिको आवस्था हेरी समयसापेक्ष अपाङ्गता भएकाहरूको सामाजिक सुरक्षा प्रदान गर्न सामाजिक सुरक्षा नीतिको परिमार्जन गरी कार्य गर्ने ।
- पूर्ण र आंशिक अपाङ्गता भएका व्यक्ति लाई सामाजिक सुरक्षाको दायरा भित्र राख्ने ।
- आन्तरिक स्रोतको अधिकतम परिचालन गर्ने र थप आवश्यक भएको संघ सरकार र प्रदेश सरकारबाट माग गर्ने ।

रणनीति ७ केन्द्रीय एवं प्रदेश सरकार बाट कार्यक्रम माग गर्न एवं संचालन गर्न स्थानीय तहको क्षमता विकास गर्ने ।

- लैससास मूल प्रवाहिकरणका लागि संघ सरकार एवं प्रदेश सरकार बाट कार्यक्रम माग गर्ने ।
- लैससास को वर्तमान नीति र अवस्थाको समिक्षा गरी कार्याव्यवयनमा ल्याउने ।
- लैससाका कार्यरत संघ संस्थाहरूको संयुक्त योजना तर्जुमा गरी कार्य गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

१.७ कार्यनीति (Working Policy)

- नेपालको संविधान, २०७२ र स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ अनुसार समेत कार्यक्रमको लाभान्वितहरूको महिलाको संख्या कम्तीमा ३३ प्रतिशत हुनु पर्ने व्यवस्था गरीनेछ ।
- लैंगिक व्यवस्थापन तथा सूचना लागु गर्न लैंगिक समानता लागि तयार गरेका नीतिहरूमा समय सापेक्ष सुधार गर्ने व्यवस्था गरी प्रभावकारी मूल्यांकन गरीनेछ ।
- नगरपालिकास्तरमा योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकनमा पछाडी परेका महिला, दलित, आदिवासी, जनजाती, अपाङ्गता भएका र परछाडि पारीएका समुदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने र महिलाको सहभागिता कम्तीमा ३३ प्रतिशत सुनिश्चित गर्ने ।
- नगरपालिकामा सम्पर्क बिन्दुमा रहेको सामाजिक विकास शाखा, विषयगत कार्यालय, अन्य साभेदार निकाय, संस्थाहरूसंग समन्वय गरी लैंगिक समाता र समावेशिकरणका कार्यहरू गरीनेछ ।
- महिलाहरूको सशक्तिकरण गरि नगरपालिका क्षेत्रमा उनीहरूको सहभागिता र क्रियाशिलतालाई बढाईनेछ ।
- नगरपालिका क्षेत्रमा महिला र बञ्चितमा परेका समुदायहरूलाई आधारभुत सेवा प्रदान गर्न विशेष सयन्त्र निर्माण गरीनेछ ।
- सामाजिक कार्यक्रम एवं योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्दा महिला, दलित, आदिवासी र बञ्चितमा परेका गर्दा प्रतिनिधि संस्थाहरूलाई अनिवार्य रूपमा संलग्न गराउन प्रोत्साहन गरीनेछ ।
- सामाजिक परिचालनका माध्यमबाट महिला र बाञ्चातकरणमा परेका समुहहरूको क्षमता विकास गर्ने कार्य अगाडी बढाईनेछ ।

अध्याय २ : लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशिकरण नीतिको कार्यान्वयन तथा अनुगमन

२.१ लैससास नीतिको कार्यान्वयन

लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) नीतिको कार्यान्वयन पक्ष संस्थागत एवं सुदृढ एवं बहर्षीक्षिय साझेदारी र समन्वयको आवश्यकता रहने देखिन्छ ।

➤ लैससास मूल प्रवाहिकरणका लागि संस्थागत सयन्त्र

नगरपालिकाले लैससासको मूलप्रवाहिकरणका लागि सामाजिक विकास शाखा स्थापना गरी त्यस शाखा अर्न्तगत तोकी कार्यरत कर्मचारीलाई सम्पर्क व्यक्ति (Focal Person) तोकी लैससासका सवालहरुलाई सम्बोधन गर्न सहज बनाउनेछ । त्यस शाखा अर्न्तगत कार्यक्रम एवं आवश्यक स्रोत व्यवस्थापन गर्नेछ । यस शाखा अर्न्तगत लैससास का सवालहरुलाई समन्वयात्मक एवं प्राथमिकतामा राखि कार्यान्वयन गर्न तपशिलका गतिविधीमा अझै जोड दिनेछ ।

❖ नगरपालिका मा रहेको लैससास शाखाको सुदृढिकरण गर्ने ।

❖ लैससास कार्यान्वयन समितिको स्थापना गर्ने ।

❖ नगरपालिकामा समावेशि एकिकृत समिति गठन गर्ने ।

❖ वडा र समुदाय स्तरमा लैससास मूलप्रवाहिकरणको व्यवस्थागर्ने ।

साभेदारी एवं समन्वय

लैससास नीति तथा रणनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी दातृ

साभेदारहरु, सामुदायिक संस्थाहरु र नागरिकहरु बीच साझेदारी आवश्यक हुन्छ । यस कार्यका लागि विभिन्न निकायले सहयोग पुर्‍याउने छन् ।

साझेदारी गर्न सकिने संस्थाहरु	कार्य भुमिका
राष्ट्रिय योजना आयोग	❖ लैससास एवं सामाजिक परिचालन सम्बन्धि नेपालको संघीय सरकारको नीति तर्जुमा आयाग गर्ने । ❖ लैससास को दृष्टिकोण ले योजना तर्जुमा एवं अनुगमनको ढाचा तयार गर्ने । ❖ अनुगमन कार्य को तालमेल गरिवी अनुगमन तथा विशलेषण प्रणाली संग गर्ने ।
संघीय सरकारका विषयगत मन्त्रालयहरु	❖ लैससास क्रियाकलापहरुको मूलप्रवाहिकरण का लागि संघीय सरकार वाट प्राविधिक सहयोग जुटाउने र विषयगत निकायमा समन्वय प्रदान गर्ने । ❖ सामाजिक परिचालनका लागि विषयगत समन्वय गर्ने महिला र वञ्चितमा परेका लाई लैंगिक सम्बेदनशिल र एकिकृत

	सेवा उपलवध गराउने ।
महिला तथा बञ्चित समुहका सम्बद्ध संस्थाहरु	❖ समाजमा विद्यमान विभेदकारी प्रचलनको विपपमा र ग्रोत तथा साधनको समान वितरणको पक्षमा आवाज उठाउने । ❖ कार्यक्रम र बजेट को बैससास को आधारमा कार्यान्वयन भए नभएको हेर्ने र सोको सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गरी सहयोग गर्ने ।
गैर सरकारी संस्थाहरु	❖ महिला तथा बञ्चितिकरणमा परेका समुहका लागि सामाजिक परिचालन का क्रियाकलापहरुको तर्जुमा, कार्यान्वयन एवं अनुगमनमा सहयोग गर्ने । ❖ समावेशी सवालमा आवाज उठाउने र कार्यगत सिकाईको अभिलेखीकरण गर्ने ।
निजि क्षेत्र	महिला तथा बञ्चितिकरणमा परेका समुहको सशक्तिकरणका लागि आर्थिक, प्राविधिक र व्यवसायिक सहयोग पुर्‍याउने ।
समुदाय	❖ कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि साझेदारको रुपमा काम गर्ने । ❖ आफ्नो वस्ती परीवारको खण्डीकृत सुचनाको अभिलेख राख्ने । ❖ कार्यक्रमको प्रगती एवं चुनौतिको आफै अनुगमन गर्ने । ❖ समाजमा विद्यमान विभेदकारी प्रचलनका विरुद्ध आवाज उठाउने र छलफल गराउन सहयोग गर्ने । ❖ सेवा प्रदाक निकाय, संघ सस्था, को व्यवहार, कार्यशैली एवं क्रियाकलापहरुको निगरानी गर्ने ।

२.२ लैससासको अनुगमन प्रतिवेदन

लैससासको अनुगमन र प्रतिवेदनका लागि तपशिलका विषय एवं सुचना समेटीएको प्रतिवेदन तयार गरीनेछ ।

- ❖ गरिवी, लिंग, जातजाती का आधारमा खण्डीकृत तथ्यांक एवं सुचनाहरू ।
- ❖ लैससाको अनुगमन र प्रतिवेदनका निम्न विषयहरू समेटिएको हुनेछ ।
- ❖ सम्पत्ति तथा सेवा सुविधामा भएको परिवर्तन ।
- ❖ प्रभाव पार्ने आवाज एवं क्षमतामा आएको परिवर्तन ।
- ❖ औपचारिक एवं अनौपचारिक नीतिहरू तथा व्यवहारमा आएको परिवर्तन ।

यसले गर्दा महिला एवं वञ्चितमा परेका समुहहरूको सेवा सुविधा को पहुचमा वृद्धि, जातीय विभेदमा कमी, विभेदकारी प्रचनमा कमी, उपलब्ध गराईने सहयोग प्रति अन्य वर्गको सहमती जस्ता प्रयासहरूको थालनी हुनेछ ।

❖ लैससास शाखा

नगरपालिकामा सामाजिक विकास शाखाले लैससास को समेत कार्य गर्नेछ । यस शाखाले लैससासको दृष्टिकोणले योजनागत रूपमा प्रगतीको सुपरीवेक्षण एवं लेखाजोखा गर्ने छ ।

❖ लैससास कार्यान्वयन समिति

नगरपालिकामा लैससास समितिले एकिकृत योजना तर्जुमा समितिका प्रतिवेदन को विश्लेषण गर्नेछ र सोबाट प्राप्त अनुभव एवं सूचनालाई विकास कार्यमा समायोजन गर्नेछ । महिला, बालबालिका तथा वञ्चितमा परेका समुहका लागि हुने बजेट खर्च, कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको प्रगती एवं प्रतिवेदनको आधारमा खण्डीकृत सुचना तयार गर्ने र महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेकाहरूको प्रगतिका लागि समग्र उपलब्धिलाई आधार मानिनेछ ।

❖ सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति (नगरपालिका तहमा)

सुपरीवेक्षण समितिले योजनाहरूको सुपरीवेक्षण र अनुगमन गर्ने एवं संयुक्त अनुगमनमा सहयोग गर्ने, विवाद सम्झौतामा सहयोग गर्ने, र सोको प्रतिवेदन तयार पार्न समेत सहयोग गर्ने ।

❖ सामुदायिक संस्थाहरू (बस्ती तथा वडा स्तरमा)

समुदायस्तरको खण्डीकृत सुचना राख्ने, सुचनाका आधारमा प्रतिवेदन तयार गर्ने र परिवर्तनको लेखाजोखा गर्ने । कार्यक्रममा भएको अवरोधहरूको अनुगमन गर्ने र पहुचमा वृद्धि गर्न सहयोग गर्ने ।

❖ विभिन्न निकायहरूको भुमिका

- ✓ राष्ट्रिय योजना आयोगले लैससासलाई केन्द्रमा राखेर अनुगमन र लेखाजोखा प्रणालीको ढाँचा तयार गर्न सहयोग गर्ने ।
- ✓ समुदायस्तरमा चौमासिक रूपमा प्रगती समीक्षा गर्ने, एकिकृत योजना तर्जुमा समितिले सामाजिक परिचालन, अनुगमन गर्ने, लैससास समितिले नियमित समीक्षा, प्रगतीको लेखाजोखा, अनुगमन गर्ने ।
- ✓ समुदाय, वडा र नगरपालिका स्तरमा अर्धवार्षिक रूपमा सार्वजनिक सुनवाई, प्रतिवेदन तयारी एवं प्रस्तुतीगर्ने ।
- ✓ समुदाय, वडा र नगरपालिका स्तरमा वार्षिक रूपमा सामाजिक परीक्षण, प्रतिवेदन तयारी एवं प्रस्तुती गर्ने ।